

Edgaras Alanas Po

Morella

Savimi, tik savimi, amžinai vienas ir vienišas
Platonas. „Puota“

Prie savo bičiulės Morelos buvau giliai, nors ir keistai, prisirišęs. Prieš daugelį metų atsitiktinai susipažinau su ja, ir nuo pat mūsų pirmojo susitikimo mano sieloje įsidegė liepsna, kokios ji iki tol nebuvo patyrusi, tačiau tai nebuvo Eroto liepsna; ir mano dvasia kankinosi, kai aš pamažu su kartėliu įsitikinau, jog nesuvokiu tos nepaprastos liepsnos prasmės ir negaliu suvaldyti jos neaiškios jėgos. Bet mes susitikome, ir likimas mus sujungė prie altoriaus; o aš niekada nei kalbėjau apie aistrą, nei galvojau apie meilę. Tačiau ji vengė žmonių ir, prisirišusi tik prie manęs, padarė mane laimingą. Laimė yra pažinti, laimė yra svajoti.

Morela buvo didelės erudicijos. Prisiekiu gyvenimu, jos sugebėjimai buvo nepaprasti, jos proto galia milžiniška. Aš tai jaučiau ir daug ko iš jos mokiausi. Tačiau netrukus pastebėjau, kad ji,- greičiausiai todėl, kad buvo studijavusi Presberge,- padėjo man krūva mistinių raštų, kurie paprastai laikomi menkaverte ankstyvąja vokiečių literatūra. Niekaip nesuvokiau, kodėl šiuos raštus ji susižavėjusi nuolat skaitydavo, o tai, kad ir aš juos pamėgau, gali būti paaiškinta tik stipria įpročio ir pavyzdžio galia.

Visam tam, jeigu neklystu, mano proto pastangų daug nereikėjo. Idealybė, jei tik aš neapsigaunu, neveikė mano įsitikinimų, ir nei mano veiksmuose, nei mintyse nebuvo nė šešėlio mistikos, kurią radau knygoje. Būdamas tuo tikras, leidausi savo žmonos vadovaujamas ir drąsiai ėmiau gilintis į jos studijuojamas gudrybes. Ir tada... tada, kai skaitydavau uždraustus puslapius, aš pajusdavau manyje bundančią uždraustą dvasią, o Morela, būdavo, uždeda savo šaltą ranką ant manosios ir iš negyvos filosofijos pelenų iškapsto kažkokius tylius, nepaprastus žodžius, kurių keista prasmė išdegina žymes mano atmintyje. Ir tada sėdžiu valandų valandas šalia jos ir gėriuosi, jos balso muzika, kol nuo tos melodijos man pasidaro kraupu, ir ant mano sielos krinta šešėlis; aš išbąlu ir sudrebu nuo šiltų per daug nežemiškų garsų. Taip džiaugsmas staiga pavirsta siaubu, o visa kas gražiausia, tampa šlykščiausia, kaip Hironas tapo Gehena.

Nėra reikalo dėstyti šio pokalbio temų, kurias mes rasdavome jau minėtuose tomuose ir kurios mudviem su Morela ilgą laiką buvo vienintelės. Tie, kas išmano vadinamąją teologinę moralę, lengvai suvoks, apie ką mes šnekėdavomės, o nemokyti vargu ar ką supras. Nežabotas Fichtės panteizmas, modifikuotas pitagoriečių sielų persikėlimas, o svarbiausia – tapatumo doktrinos, išdėstytos Šelingo, būdavo gražiausios, Morelos supratimu, mūsų pokalbių temos. Tapatumą, kuris vadinamas asmenybės tapatumu, misteris Lokas, man regis, teisingai apibrėžia kaip racionalios būtybės sveiką protą. Ir kadangi asmenybe laikome mąstančią esybę, turinčią protą, o su mąstymu visad susijusi sąmonė, visa tai ir daro mus mumis pačiais, išskiria mus iš kitų mąstančių būtybių ir suteikia mums asmeninį tapatumą. Bet mokymu apie principium individuationis (individualumo pradą), apie identiškumą (tapatumą), kuris žmogui mirštant amžinai išnyksta arba išlieka, aš visada labai domėjaus; ir ne tiek dėl stulbinančių ir jaudinančių jo pasekmių, kiek dėl nepaprasto Morelos jaudinimosi, kai ji apie tai užsimindavo.

Bet atėjo laikas, kai mano žmonos paslaptį mane slėgti lyg apžavai. Nebegalėjau pakęsti, kai ji palytėdavo mane savo bekraujais glebiais pirštais, nebegalėjau pakęsti jos tylios melodingos kalbos, jos liūdnų akių švytėjimo. Ir ji tai žinojo, tačiau nepriekaištavo; atrodė, kad ji supranta mano silpnumą ar kvailą kaprizą, ir šypsodamasi vadino tai Lemtimi. Ir dar atrodė, jog ji žino ir mano atšalimo priežastį, man nežinomą; bet ji nei užsiminė apie tai, nei parodė, kad žino. Vis dėl to ji buvo moteris ir silpo su kiekviena diena. Po kiek laiko raudonos dėmelės atsirado jos skruostuose, o išblyškusioje kaktoje išsoko mėlynos gyslos; tarpais man būdavo jos gaila, o tarpais, kai pagaudavau jos supratingų akių žvilgsnį, pasidarydavo negera ir apimdavo toks svaigulys, kokį jauti žvelgdamas žemyn į kokią nors baisią bedugnę prarają.

Ar reikia sakyti, kad aš tikrai karštai troškau Morelos mirties? Aš laukiau tai įvyksiant, bet jos trapi siela laikėsi įsikibusi į savo molio būstą dar daug dienų, daug savaitių ir varginančių mėnesių, kol mano iškankinti nervai užgožė protą, ir aš ėmiau siusti, kad ji taip ilgai nemiršta; ir kaip nelabasis ėmiau keikti dienas, valandas ir apkartusias akimirkas, kurios, jos trapijai gyvybei gęstant, rodėsi, vis ilgėjo, tarsi šešėliai, dienai slenkant vakarop.

Bet vieną rudens vakarą, kai vėjai aprimo danguje, Morela pašaukė mane prie savo lovos. Tirštas rūkas gaubė visą žemę, virš vandens tvyrojo šilta pašvaistė, o pro vešlią spalio miško lapiją dangaus skliaute švytėjo vaivorykštė.

- Tai dienų diena,- tarė ji, man prisitartinus,- tai dienų diena gyventi, arba mirti. Nuostabi diena žemės ir gyvenimo sūnums... ir dar nuostabesnė dangaus ir mirties dukroms!

Pabučiavau ją į kaktą, o ji toliau kalbėjo:

- Aš mirštu, bet aš gyvensiu.

- Morela!

- Nė vienos dienos tu manęs nemylėjai, bet tą, kuria tu gyvenime šlykštėjais, garbinsi mirtyje.

- Morela!

- Kartoju, aš mirštu. Bet manyje glūdi laidas švelnumo – ak, kokio menko!- kurį tu vis dėl to jautei man, Morelai. O kai mano siela išeis, kūdikis gyvens – tavo ir mano, Morelos kūdikis. Bet tavo gyvenimas bus kupinas liūdesio, kuris pastoviausias iš visų jausmų, kaip kad kiparisas gyvena ilgiausiai iš visų medžių. Nes tavo laimingos valandos praėjo; o džiaugsmo negalima patirti dukart gyvenime, kaip negalima dukart per metus nusiskinti Pestumo rožių. Ir tu daugiau nebežaisi su laiku, kaip teosietis, bet nežinodamas, kas yra mirta ir vynuogė, nešiosi šioje žemėje savo drobulę, kaip musulmonas Mekoje.

- Morela!- sušukau,- Morela! Kaip tu gali tai žinoti?- Bet ji nususuko į pagalvę, jos rankomis ir kojomis perbėgo lengvas drebulys, ir ji mirė; aš jau nebegirdėjau jos balso.

Tačiau, kaip ir buvo išpranašavusi, jos kūdikis, kurį mirdama pagimdė ir kuris nepradėjo alsuoti tol, kol motina neišleido paskutinio kvapo,- jos kūdikis, dukrelė, gyveno. Ir keistai brendo jos figūra ir protas, ji tapo panaši į tą, kurios netekome, ir niekada nebūčiau pamanęs, jog šioje žemėje galima ką nors taip karštai mylėti, kaip kad aš mylėjau ją.

Deja, netrukus šio švelnaus jausmo dangus ėmė niauktis, jį ėmė temdyti niūrūs siaubo ir liūdesio debesys. Jau minėjau, jog vaiko protas ir figūra keistai brendo. Iš tiesų, keistai ir sparčiai stambėjo jos kūnas, bet dvasios – ak, baisios buvo chaotiškos mintys, kurios apnikdavo mane, stebint jos proto brendimą. Ar galėjo būti kitaip, kai kasdien pajusdavau vaiko protavime suaugusios moters galią ir žinojimą? Kai kūdikio lūpomis kalbėjo

patirtis? Kai jos didelėse mąsliose akyse nuolat švytėjo išmintis ar subrendusio žmogaus aistros? Sakau, kai visa tai pastebėjęs suvokiau, kai nesugebėjau to nuslėpti nuo savo dvasios ar toliau tam beviltiškai priešintis, - ar begalima stebėtis, kad man kilo kraupūs ir neraminantys įtarimai, ir kad su siaubu prisiminiau kapo rūsyje palaidotos Morelos beprotiškus pasakojimus ir šiurpias teorijas? Paslėpiau nuo žmonių akių būtybę, kurią man buvo lemta dievinti, ir, visiškai užsidaręs nuo pasaulio savo namuose, su kankinančiu nerimu stebėjau visa, kas darėsi su mano numylėta.

Ir taip, metams bėgant, kasdien žiūrėdavau į jos šventą, romų ir išraiškingą veidą ir susimąstydavau apie bręstančią jos figūrą; kasdien atrasdavau vis daugiau vaiko panašumų į motiną, liūdną mirusią jos motiną. Šie panašumo šešėliai nuolat tamsėjo ir darėsi vis gilesni, vis ryškesni, vis labiau stulbinantys ir baisūs. Kad jos šypsena buvo panaši į motinos, dar galėjau pakęsti, bet man darydavosi kraupu, kai ji būdavo visiškai tokia pat; galėjau pakęsti, kad jos akys buvo kaip Morelos, bet jos per dažnai žvelgdavo į mano sielos gelmes įdėmiai ir glumindamos, kaip kad pati Morela kadaise žvelgdavo. Ir aukštos kaktos linijos, ir šilkinių plaukų garbanos, ir permatomi glebūs pirštai, suleisti į jas, ir liūdna jos kalbos muzika, ir labiausiai – o, labiausiai! – gyvos ir mylimos būtybės lūpose skambantys mirusios žodžiai ir posakiai teikė peno grėžiančioms mintims ir siaubui – kirminui, kuris nemiršta.

Taip mano dukrai sukako dešimt metų, o ji vis dar neturėjo vardo šioje žemėje. Tėvo meilei pakako vardų „mano vaikelis“ ir „mano meilė“, o griežtas atsiskyrėliškas gyvenimas buvo kliūtis jai bendrauti su žmonėmis. Morelos vardas numirė kartu su Morela. Niekada nekalbėjau su dukra apie jos motiną – neįmanoma buvo kalbėti. Ir iš tiesų, tiek neilgai dar tegyvenusi, dukra nepajuto išorinio pasaulio poveikio, nebent tiek, kiek leido jos labai apribotas asmeninis gyvenimas. Pagaliau krikšto apeigos mano išsekintai ir suaudrintai sąmonei ėmė atrodyti kaip išsigelbėjimas nuo man lemtų siaubų. Bet prie krikštyklos pasimečiau, kokį vardą išrinkus. Daug vardų, išmintingų ir gražių, senovės ir šių laikų, mano šalies ir svetimšalių moterų vardų, daug nuostabių, švelnių ir laimingų, ir gerų moterų vardų šnabždėjo mano lūpos. Tai kas gi mane paskatino sudrumsti palaidotos mirusiosios ramybę? Koks demonas mane paskatino išstarti tą garsą, nuo kurio vien tik ji prisiminus, purpurinis kraujas suplūsdavo iš smilkinių į širdį? Kokia piktoji dvasia prakalbo iš mano sielos gelmių, kai šiose prieblandoje skendinčiose navose nakties tyloje aš pašnibždėjau dievo tarnui į ausį šiuos tris skiemenis: Morela? Kas, jeigu ne piktoji dvasia, iškreipė mano vaiko bruožus ir nudažė mirties spalvomis, kai ji, vos išgirdusi šį tylų garsą, nukreipė savo stiklines akis nuo žemės į dangų ir, krisdama paslika ant juodų mūsų šeimos rūsio plokščių, atsakė: „Aš čia!“

Aiškūs, šaltai, ramiai aiškūs, šie garsai suskambo man ausyse, ir tarsi išlydytas švinas šnypšdamas išsiliejo smegenyse. Metų metai prabėgs, bet prisiminimai apie šį momentą neišblės! Aš ne tik nežinojau, kas yra gėlės ir vynuogės, tačiau cikuta ir kiparisas buvo palinkę prie manęs dieną ir naktį. Ir daugiau nebesuvokiau nei laiko, nei vietos, o mano likimo žvaigždės išblėso danguje, ir todėl žemėje sutemo, ir jos gyventojai slinko pro šalį, tarsi tylūs šešėliai, ir tarp jų aš mačiau tik - Morelą! Šios žemės vėjai šnibždėjo man į ausį tik vieną garsą, ir jūros bangos amžinai šniokštė – Morela. Bet ji mirė; ir savo rankomis nunešiau ją į kapų rūšį; ir ilgai ir karčiai juokiaus, neradęs rūsyje nė pėdsako pirmosios Morelos, kur paguldžiau ir antrąją.